

Секція
ЦІННІСТЬ СУЧАСНОЇ НАУКИ: ПОТЕНЦІАЛ І ЗАГРОЗИ

Ірина ДРУЖКОВА

*Кандидат історичних наук, доцент, доцент,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
Одеса, Україна
Irise2002@gmail.com*

**ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРАВА НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ
ВЛАСНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У ЗВ'ЯЗКУ З
ВІДКРИТИМ ДОСТУПОМ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ**

Право на інтелектуальну власність (ПІВ) становить складну сферу, де етичні аспекти відіграють ключову роль. Справедливість вимагає, щоб творці отримували справедливу винагороду за свою працю. ПІВ забезпечує авторам та іншим творцям право на власні творіння та можливість відчувати себе справедливо винагородженими за свої зусилля.

ПІВ стимулює інновації та творчість, оскільки вони забезпечують правовий захист інтелектуальних здобутків. Це важливо з етичної точки зору, оскільки інновації можуть приносити користь суспільству.

Етичний аспект користі суспільству полягає в тому, щоб забезпечити баланс між правами творців та інтересами суспільства. ПІВ повинно забезпечити відшкодування творцям, але також не повинно обмежувати доступ до інформації та культурних благ загальної громадськості.

Правовий захист інтелектуальної власності сприяє економічному розвитку, оскільки він стимулює інвестиції в наукові дослідження, розвиток технологій та творчість. Це етично, оскільки сприяє загальному добробуту.

Відкритий доступ – це принцип, за яким наукова інформація, дослідження та інші знання доступні для всіх, без будь-яких обмежень на їхнє використання або розповсюдження. Це означає, що роботи, такі як наукові статті, дослідження та дані, можуть бути вільно доступні для читання, скачування та використання безкоштовно. Вплив відкритого доступу на українську університетську спільноту є значним. Відкритий доступ забезпечує доступність наукової інформації для більш широкого кола людей, включаючи студентів, дослідників та громадськість загалом. Університетські дослідники швидше отримують доступ до нових досліджень та знань, що сприяє їхній продуктивності та може прискорити

науковий прогрес. Відкритий доступ дозволяє уникнути високих вартостей передплати на академічні журнали та інші джерела інформації, що полегшує фінансове навантаження на університети та дослідницькі установи.

Крім того, відкритий доступ дозволяє роботам бути більш видимими та цитованими, що сприяє підвищенню впливу досліджень та розвитку наукових кар'єр. Публікація наукових досліджень відкритим доступом сприяє прозорості та довірі в науковому процесі, оскільки будь-хто може переглянути та перевірити результати досліджень. У цілому, відкритий доступ відіграє значну роль у покращенні доступності знань, прискоренні наукового прогресу та сприянні розвитку університетської спільноти.

Практика застосування права на інтелектуальну власність (ПІВ) різноманітна і включає в себе багато аспектів. Університети часто отримують права на інтелектуальну власність за результатами досліджень, які проводяться на їхній базі. ЗВО застосовують ці права для захисту та комерціалізації новаторських технологій та ідей через ліцензування, створення спільних підприємств або інші форми співпраці з бізнесом. ЗВО часто виступають як посередники між дослідниками та промисловістю, сприяючи передачі технологій та інновацій з академічної сфери в реальний сектор. Це може бути досягнуто через патентування та ліцензування технологій або створення спільних підприємств. ЗВО надають підтримку та стимулюють своїх дослідників до створення нових інтелектуальних результатів шляхом надання доступу до ресурсів, фінансування досліджень та заохочення до патентування інновацій. ЗВО відіграють ключову роль у поширенні знань шляхом публікації наукових статей, досліджень та інших інтелектуальних результатів. Деякі університети також приймають політику відкритого доступу, що дозволяє безкоштовний доступ до їхніх публікацій для всіх зацікавлених сторін. ЗВО співпрацюють з громадськістю та громадським сектором для сприяння інновацій та вирішення суспільних проблем. Це може включати співпрацю у сфері медицини, енергетики, збереження навколишнього середовища та інших галузях.

У цілому, ЗВО відіграють важливу роль у створенні та розповсюдженні інтелектуальних результатів, а також у забезпеченні зв'язку між науковою спільнотою та реальним сектором.

Принципи відкритого доступу полягають у забезпеченні вільного, безкоштовного та невідкладного доступу до наукової інформації та результатів досліджень. Відкритий доступ передбачає, що доступ до наукової інформації повинен бути безкоштовним або за доступними

цінами. Також дозволяє користувачам вільно використовувати, копіювати, редагувати та поширювати наукові матеріали згідно з ліцензійними умовами. Інформація повинна бути доступна у відкритих форматах, що сприяє її доступності та переробці. Наукова інформація має бути доступна невідкладно, без зайвих затримок, щоб сприяти швидкому розповсюдженню нових досліджень та знань.

Подібний підхід призводить до того, що наукові роботи, які публікуються з відкритим доступом, частіше цитуються та мають більший вплив у науковій спільноті. Відкритий доступ забезпечує широкий доступ до наукової інформації для дослідників, студентів, фахівців та громадськості загалом, стимулює обмін знаннями, сприяючи інноваціям, швидкому прогресу та розвитку науки та зменшенню витрат на доступ до наукової інформації дозволяє економити гроші дослідницьких установ, університетів та інших організацій. Відкритий доступ сприяє прозорості та довірі в науковому процесі, дозволяючи всім охочим перевірити результати досліджень.

Ці принципи та переваги роблять відкритий доступ важливим інструментом для розвитку науки та забезпечення широкого доступу до знань для всіх зацікавлених сторін. Етичні аспекти відкритого доступу до інтелектуальних результатів є важливими, оскільки вони впливають на справедливість, прозорість та розвиток науки та освіти. Відкритий доступ забезпечує більшу справедливість у доступі до наукової інформації, оскільки всі користувачі, незалежно від фінансового стану або місцезнаходження, можуть отримати доступ до неї.

Відкритий доступ сприяє прозорості в науковому процесі, оскільки всі результати досліджень стають відкритими для перевірки та оцінки іншими вченими, що підвищує довіру до наукової спільноти. Також відкритий доступ до інтелектуальних результатів стимулює інновації та розвиток, оскільки дозволяє дослідникам легко обмінюватися знаннями та ідеями, що може призвести до нових відкриттів та розвитку нових технологій. Відкритий доступ допомагає уникнути дублювання досліджень, оскільки дослідники можуть бути повідомлені про наявні результати та уникнути повторення вже проведених досліджень. Відкритий доступ до наукових ресурсів дозволяє студентам, викладачам та дослідникам використовувати найактуальніші та найкращі матеріали для навчання та досліджень, що підвищує якість освіти.

У цілому, відкритий доступ до інтелектуальних результатів відіграє важливу роль у розвитку науки та освіти, сприяючи справедливості, прозорості, інноваціям та підвищенню якості освіти. Відкритий доступ

допомагає уникнути дублювання досліджень, оскільки дослідники можуть легко знайти та ознайомитися зі знаннями, що вже існують у цій області. Це ефективно викоринює втрату часу та ресурсів.

Конфлікт інтересів між правом на інтелектуальну власність (ПІВ) та відкритим доступом може виникати у суспільстві. Право на інтелектуальну власність забезпечує авторам та винахідникам право на винагороду за їхні творіння. Проте відкритий доступ може здатися порушенням цього права, оскільки надання доступу безкоштовно може обмежити можливості авторів отримати відповідну винагороду за їхню роботу.

З іншого боку, відкритий доступ прагне забезпечити широкий доступ до знань для всіх, що є етично важливим. Обмеження доступу до інформації через ПІВ призводить до ситуації, коли деякі групи або особи не мають можливості отримати доступ до важливих знань через обмеження власника права. Етичний аспект полягає в знаходженні балансу між правами творців та інтересами суспільства в цілому, а потреби творців у винагороді та захисті їхніх прав конфліктує з бажанням забезпечити широкий доступ до знань для всіх.

ПІВ може впливати на інновації та розвиток, оскільки надмірне обмеження прав на інтелектуальну власність може обмежити можливості інновацій та розвитку нових технологій через обмеження доступу до необхідної інформації.

Уникнення конфлікту між ПІВ та відкритим доступом може вимагати розвитку балансованих підходів, таких як використання ліцензій з відкритим доступом, розробка механізмів відшкодування для творців, сприяння відкритих форматів та розвиток механізмів збереження інтелектуальної власності.

Так, недостатня розробленість етичних стандартів у сфері відкритого доступу створює ряд етичних проблем. Недостатньо розвинуті етичні стандарти можуть призвести до порушення приватності та конфіденційності дослідників або інших осіб, які надають свої дані чи інформацію для досліджень. Відкритий доступ може створити ситуацію, коли дані або дослідження використовуються без згоди їх власників чи авторів, що порушує їхні права та може викликати етичні питання. Низькі етичні стандарти можуть призвести до ситуацій, коли дані використовуються чи тлумачаться некоректно або морально сумнівно, що може призвести до неправильного розуміння результатів досліджень чи порушення етичних принципів. Низькі етичні стандарти призводять до питань щодо способів використання даних, наприклад, якщо дані використовуються для цілей, які суперечать етичним принципам, або якщо

вони використовуються без дотримання відповідних етичних протоколів. Низькі етичні стандарти можуть підірвати довіру громадськості до науки та досліджень, що може мати негативні наслідки для сприйняття науки та для її розвитку.

Розвиток і впровадження етичних стандартів у сфері відкритого доступу є важливим завданням для забезпечення справедливого, прозорого та етичного використання наукової інформації та досліджень.

Отже ризики порушення авторських прав та прав на конфіденційність даних є серйозними проблемами етичного характеру в контексті відкритого доступу. Відкритий доступ сприяє несанкціонованому використанню матеріалів, таких як наукові статті, дослідження та інші твори, які захищені авторським правом. Це призводить до порушення авторських прав та незаконного використання інтелектуальної власності.

Інша проблема полягає в ризику порушення конфіденційності даних, особливо в наукових дослідженнях, де можуть бути використані конфіденційні або особисті дані учасників дослідження. Неналежне управління цими даними або їх незаконне розголошення можуть порушити права та приватність осіб, що беруть участь у дослідженні.

Відкритий доступ може також сприяти випадкам плагіату, коли матеріали або дослідження використовуються без належного визнання джерела. Це не тільки порушує авторські права, але й підриває довіру до наукової спільноти та доброчесності у науковому дослідженні.

Відкритий доступ до даних може створити ризик їх неправильного використання або тлумачення, що може викликати негативні наслідки для суспільства або індивідуальних осіб. Збалансування доступу до інформації та захисту прав авторів та конфіденційності даних є ключовим завданням для етичного використання відкритого доступу. Це вимагає розвитку етичних стандартів та політик, а також використання технологічних заходів для забезпечення безпеки та конфіденційності даних.

Українські університети стикаються з рядом викликів, які варто враховувати при розвитку та вдосконаленні своєї діяльності. Один з основних викликів полягає у недостатньому фінансуванні українських університетів. Брак коштів обмежує можливості розвитку, вдосконалення інфраструктури, покращення якості освіти та наукових досліджень. Умови, у яких функціонують українські університети, змінюються швидко, тому одним з викликів є постійна потреба в модернізації освітнього процесу, впровадженні новітніх методик навчання та використання сучасних технологій.

Розвиток міжнародної співпраці є важливим викликом для українських університетів. Залучення іноземних студентів та викладачів, участь у міжнародних дослідницьких проектах та програмах обміну можуть сприяти підвищенню рівня міжнародного визнання. Забезпечення кваліфікованого викладацького складу та наукових працівників є важливим завданням. Недостатня кількість кваліфікованих фахівців у певних галузях може обмежувати можливості університетів у розвитку та конкурентоспроможності. Українським університетам потрібно активніше співпрацювати з бізнесом та ринком праці, адаптувати програми навчання до потреб сучасного ринку праці та забезпечити підготовку студентів до вимог сучасного світу. Прозорість управління, боротьба з корупцією та забезпечення відкритості та прозорості в діяльності університетів є також важливими завданнями.

Успішне подолання цих викликів вимагає комплексного підходу та спільних зусиль всіх зацікавлених сторін, включаючи уряд, університети, студентів та громадськість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ar I. M., Temel S., Dabic M., Howells, J., Mert A., & Baris Yesilay R. The Role of Supporting Factors on Patenting Activities in Emerging Entrepreneurial Universities. *IEEE Transactions on Engineering Management*, 2021. vol. 70, no. 6, pp. 2293-2304.
2. Bigliardi, B., Ferraro, G., Filippelli, S., and Galati, F. The past, present and future of open innovation. *Eur. J. Innov. Manag.* 24, 2020
3. Brown, R., Truby, J., & Ibrahim, I. A. (2022). Mending Lacunas in the EU's GDPR and Proposed Artificial Intelligence Regulation. *European Studies: The Review of European Law, Economics and Politics*, 2022, 9(1), 61-90.
4. Hayter, C. S. (2013). Harnessing University Entrepreneurship for Economic Growth. *Economic Development Quarterly*, 2013, 27(1), 18-28.
5. Leo C. G., Tumolo M. R., Sabina S., Colella R., Recchia V., Ponzini G., Mincarone P. Health Technology Assessment for In Silico Medicine: Social, Ethical and Legal Aspects. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022, February 1.
6. Parkhomenko, N. M., Yakubivskyi, I. Y., & Yurkevych, Y. Policy in the IP Field in Academic Institutions and Higher Education Institutions. *Science and Innovation*, 2021,17(2), 72-83.
7. Straus J. (2015). Intellectual Property Rights: Ethical Aspects. In *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences: Second Edition 2015*.pp. 262-265.
8. West J., Bogers M. Leveraging external sources of innovation: a review of research on open innovation. *J. Prod. Innov. Manag.* 2014, 31. P. 814-831